

Д-р Ружица Цацаноска

DAVIE, GRACE
THE SOCIOLOGY OF RELIGION

First published in 2007, 296 pages, Sage Publications, London.

Книгата „Социологија на религијата” претставува извонредно четиво, многу богато обликувано, теоретски умешно водено и „комплементирано” со богат емпириски материјал. „Грејс Дејв, се вбројува во врвните аналитичари на религијата во современата социологија”, ѝ е го поздравил публикувањето на оваа книга Петер Бергер, нејзиниот колега и соработник. Овој труд претставува своевидно заокружување на нејзината мисла и е подготвено, првенствено наменски да послужи како учебник по социологија на религија. Макар и беглото читање и прелистување на оваа книга остава впечаток на автор кој долго ја подготвувал оваа материја, која ја развивал и продлабочувал и автор кој со доблест на вистински професор, не заборава да спомене дека своите теоретски видувања, своите емпириски „наоди” сериозно ги презентирал пред своите студенти, ги развивал низ полемика и соработка со своите колеги и понатаму ги „доработувал”. Грејс Дејв е она што би се рекло вистински бренд на социологијата на религија, кој храбро го изнесува она што го перципира, промислува отворено, зборувајќи од позиција на професор, а помалку од позиција на „сензационалист”. Своите ставови ги поткрепува со богатата емпириска евиденција, што е атрибут за личност која не е кабинетски теоретичар, кој својата теорија ја конструира и развива далеку од заедницата, туку таа е научник кој своите теоретски хипотези постојано ги верифицира или отфрла во стварноста.

Научна кариера, Дејв ја започнува со интересот за францускиот религиозен сегмент, кој првостепено го заокружува во докторската дисертација. Респектирањето на француската социолошка мисла, одлучувачки проткаена со секуларните параметри, втемелена на концепциските основи на Диркем, Ле Брас, Холбовиц, подоцна разработени во трудовите и емпириските проекти на Даниел-Хервју Лежер, многу значајно влијае на нејзиното перципирање и промислување на

религиозноста во Англија, односно Европа. Студиските претстои низ европските градови, како и соработката и патувањата преку Атлантикот и овозможуваат да ја поткрепи својата социолошка имагинација со директни импакти од стварноста, односно непосредно да го надополни својот

Уште во самиот вовед авторот пишува дека оваа книга може да послужи како универзитетски учебник, за Универзитетите кои на своите студии ја проучуваат социологијата на религија, но исто така таа може да поттикне многу дебати и полемики за религијата во современiot свет. Нејзиниот колега Дејвид Воас, од Универзитетот во Манчестер, ја препорачува како модел не само за студентите туку и за нивните професори. Дејв ја истражува природата и облиците на современата религија, активно учествува во дебатите околу овие прашања, со својот ангажман се труди да го подигне нивото на кредибилитетот на социологијата на религијата, а особено проекцијата за блиската иднина на случувањата во сферата на религијата.

Книгата е поделена на две тематски целини, на теоретски каде се поместени базичните теоретски поставки и соодветната методологија, додека во вториот дел се третираат прашањата кои се сметаат за супстанцијални.

Теоретскиот дел започнува со осврт кон заедничките основи, фокусирани на Карл Маркс, Макс Вебер, Емил Диркем и Георг Зимел и секако различните патеки кои се обликуваат после нив. Нема можност да се постави теоретски концепт, да се проучува религијата без да се акцептираат и сестрано проучуваат дискурсите кои тие ги трасираат.

Секуларизацијата, Грејс Дејв ја проучува како концепт низ нејзината генеза, разгледувајќи ги условите во кои таа се појавува и развива. Покрај стожерниот сегмент отстапен на Маркс, Вебер, Диркем и Зимел, Дејв не ги заобиколува Давид Мартин и секако Петер Бергер. Бергер, ќе рече Дејв, го поминува целиот круг, почнувајќи како поборник на теоријата за секуларизација и поместувајќи го веројатно најцитираниот дел во овој контекст, во кој тој вели:

„...Поенијатиа дека живеме во секуларизиран свет е погрешна. Светиоит денес, со извесни исклучоци... е жестиоко религиозен... Тоа значи дека целиоит куи на литератиура од историјатиа и оишестие-ниите науки слободно маркиран како „секуларизациона теорија” е суштински погрешен.”¹

1 Davie, G. (2007), The Sociology of Religion, стр. 64.

Движејќи се на оваа линија, теоријата на секуларизација има мала апликативна вредност за социологијата на религијата. Социологијата на религијата треба да ги проучува конкретните случувања, да ги анализира, критички преиспитува, а не да биде колевка на апстрактни теоретски концепти. Теоретските поставки од кои се приоѓа кон елаборирањето на овие и други прашања се или оние блиски до теоријата на секуларизацијата, или на оние кои се фундираат на теоријата на рационален избор или пак на оние кои се залагаат за подобро разбирање на претставата и природата на модерноста. Теоретскиот концепт на секуларизацијата се развива и соодветствува на европскиот простор, додека за американската подлога посоодветен е теоретскиот концепт на теоријата на рационалниот избор. Проблем претставува кога се јавува тенденција да се развие една универзална теорија која ќе се применува насекаде.

Круцијалното прашање кое се го поставува Дејв е дали секуларизацијата е суштинска или несуштинска за процесот на модернизација? За дваесетипрвиот век важи синтагмата високо модерен многу религиозен.

Проучувајќи ја религијата во Европа, како теоретски и секако емпириски, како од внатре од европски позиции исто и од надвор и ја поставува тезата дека токму Европа претставува исклучок. Секуларизациониот концепт на општествената рамка е погоден за истражување на европската религиозност, односно одлична за искачување на Алпите. Но, помалку е погодна да ја објасни религиозната конфигурација на американското општество.

На другата страна пак, Родни Старк, како поборник на теоријата на рационален избор, својот труд на оваа тема го наасловува со зборовите, *Секуларизација, почивај во мир*. Она што за Европа е секуларизациониот концепт, тоа за Америка е теоријата на рационалниот избор. Нејзин зародиш е трудот на Стефан Вернер². Американската генеза на оваа парадигма почива на едноставни основи: таа се постулира на фактот дека индивидуите се природно религиозни и имаат простор да избираат. Избираат како се друго, целта е да се максимализира добивката и што повеќе да се намали загубата. Овој концепт претставува во исто време и теоретска рамка, во која се обединуваат повеќе дисциплини како економијата, социологијата, дисциплини на психологијата, политичката наука, филозофијата на моралот и секако правото. Поврзувањето на религиозната активност со другите облици на индивидуалното и општествено однесување, станува јасна и позитивна црта на теоријата на рационален избор, оценува Дејв. Заклучно аспектирајќи го теоретскиот концепт, Дејв нагласува дека за Европјаните карактеристичниот државно-црковен систем ги набљудува црквите

2 Werner Stephen, str. 67-68

како јавни добра, додека пак на американско тло тие се конкурентски фирми. Иако за европјаните е карактеристично што се првенствено номинални верници, верници зад кои имаат релативно мала стапка на активна партиципација во религиозната практика. Но, од другата страна на Атлантот оваа стапка е многу поголема.

За Европјаните религиозните институции продолжуваат да постојат како јавни добра. Во Велика Британија, на пример, стапката на верниците кои практикуваат да одат еднаш неделно во црква се движи околу 10%. И покрај „падот“ на историските цркви, кој се огледа во зголемувањето на стапката на пасивното членство, продолжува да „ги одржува своите капацитети, наметнувајќи обврска да се оди во црква, да се верува и да се однесува на одреден начин.“³ Но, од другата страна на Атлантот, постоењето на динамичен пазар на религии, нудејќи многу производи, типична на неговиот конзумеризам.

Критички осврнувајќи се кон секуларниот концепт на проучувањето на религијата односно теоријата на рационален избор, Грејс Дејв ја поставува својата дискусија на два сета на идеи на модерната и постмодерната. Таа прави шематски приказ, каде според базичните карактеристики ги претставува модернитетот односно постмодернитетот. Модерната ја карактеризира индустријализацијата, урбанизацијата, производството. Во однос на религијата таа смета дека и модерната и постмодерната се проблематични кон религијата. Модерната ја претпочита големата нарација (религиозна или анти-религиозна), прогресот, секуларизација, Богот Татко, институционалните цркви, медицински науки, агробизнис, облигација. Додека пак постмодерната, воспоставена на постиндустријализацијата/информативната технологија, деурбанизацијата, потрошувачката, во однос на религијата порадо зборува за фрагментација на религиозната нарација, како и секуларна, то ест научна, рационална или анти-религиозна, отстапува простор на светото но честопати во облици различни од претходните, го претпочита Светиот Дух, различни облици на светото, исцелување, алтернативна медицина, екологија/органска храна и секако потрошувачка.

Шематскиот приказ, како и аспектирањето на Шмуел Ајзенштад, кој ја подвлекува повеќекратната модерност, поткрепени со соодветни елаборации за пристапот кон религијата од обврска кон потрошувачка, таа завршува подвлекувајќи дека европската верзија на „модерната е навистина различна (пред се во компаративната секуларност), што претставува можност да се развијат теоретските и емпириски основи. ... Тие се едноставно една модерност меѓу многуте други во модерниот свет и како и останатите модерни, се во постојан процес на реконструкција. ... Иако Европа не е глобален прототип, нужно е да

3 Davie, G. (2007), *The Sociology of Religion*, стр. 87.

се развиваат концепциските алатки, кои произлегуваат од европскиот пример ...”⁴

Вториот дел од книгата, Дејв ја започнува со темата на Западно-европскиот религиозен меинстрим. Концепциски овој дел се развива на нејзината добро позната и многу аспектирана синтагма „верување без припаѓање”, пласирана како поднаслов на нејзината книга *Релиџијата во Британија од 1945 (1994)*, и секако „застапничко сеќавање”, носечкиот лост на концептот за *Релиџијата во современа Европа – мултишрани сеќавања (2000)*.

Видливиот расчекор меѓу верувањата и верската практика, Дејв го толкува со промената на општествените услови, коишто имаат потреба и продуцираат соодветни религиозни облици на живот. Од друга страна забележлива е тромавоста и неподготвеноста на традиционалните религиозни институции истите да ги прифатат и соодветно да се „менуваат”. Во европската религиозност голема е стапката на номиналните верници, на верници кои не се активни во своите цркви, но за коишто верската припадност претставува прашање на нивниот идентитет. За нив доминантна е хипотетичката рамка која го нагласува нивното припаѓање пред нивното верување.

Сеќавањето е основниот елемент на кој таа ја развива својата елаборација на религијата во Европа. Религијата, Дејв ја дефинира како облик на колективна меморија, која специфично се пренесува. Застапничкото сеќавање се должи на состојбата според која постои категорија на мал број луѓе, коишто во името на останатите се грижат за пренесување на сеќавањето. Не случајна е се поголемата стапка на индивидуализација на верувањата, на алтернативни верувања, на религиозни иновации, на религиозен живот вон црквите. Креирањето на сопствен религиозен идентитет се должи на процесот на спиритуализација, каде градењето на индивидуалната духовност доминира. Развивањето на сопствен духовен идентитет, ги охрабрува иновативните чекори, особено на алтернативните религиозни облици на верски живот.

Вонинституционалната религиозност, а секако и new age религиозноста, го подвлекуваат поколоритното менување на религиозната слика на една заедница. Видливите општествени промени развиваат специфични начини и облици на религиозниот живот. Нагласениот потрошувачки елемент на современото свет секако дека води кон соодветно маркирање на религиозниот живот. Во тие рамки, автораката укажува дека европските државни цркви се се помалку во можност да го стимулираат или да ги исполнат латентните религиозни потреби на популациите за кои се одговорни. Но, доколку би профункционирал

4 Davie, G. (2007), *The Sociology of Religion*, стр. 108-109.

духовниот пазар, Дејв смета дека Европјаните веројатно би биле религиозно поактивни.⁵

Специфичностите на европскиот религиозен диверзитет, нужно мора да поттикнуваат развивање на дух на толерантност, кој во основа би го проткајувал европскиот плуралистички свет.

Таа ја започнува својата нарација со почетната дилема зошто постои видлив расчекор меѓу дебатите што се развиваат во социологијата на религијата и стварниот религиозен живот во современото општество. Мобилноста е тема која што не смее да се заобиколи и особено присутниот тензичен простор меѓу меинстрим религиите и оние кои се одредуваат како маргинални. „Мобилноста од секој вид, зафаќа нови комплексни прашања за секој аспект на социологијата како движење на луѓето, со приливот на капитал, стока и идеи, го испреплетува глобалниот капитализам. Религијата или посоодветно религиите, се дел на овие движења на различни начини. Религиите можат да ги охрабрат овие движења или не; можат да ги поттурнат или повлечат; тие можат да ги надминат или наметнат границите; можат да ги прифатат или пак отфрлат. Религиите, коишто се мнозински на една страна на светот, на другата страна може да станат малцински и обратно.

Факт е дека промените стануваат сериозен предизвик за социолозите и фактите зборуваат дека во Европа, се пишува повеќе за малцинските отколку за меинстрим религиите. Но, од друга страна теориите на суб-дисциплините остануваат релативно фиксни.

Дејв не ги остава по страна ниту актулените случувања во муслиманскиот свет во Европа, а секако и многуте настани сврзани со објавувањето на карикатурите во даднскиот печат.

Засебно аспектирајќи ги прашањата за фундаментализмот во современиот свет, глобализацијата како и улогата на религијата во секојдневието, Грејс Дејв ги заокружува клучните теми кои ги поставува во агендата на својата книга.

Оваа книга, како и другите, кои го носат нејзиниот потпис, се трудови кои се читаат во едн здив, но кои се во исто време, многу инспиративни за социолошката мисла. Во оваа книга Грејс Дејв, многу умешно ја истражува и јасно елаборира видливата промена на природата на религијата на преминот од дваесетиот во дваесетипрвиот век.

5 Давие, Г. (2007). *The Sociology of Religion*. Лондон: Sage Публикационс Лтд, 139-140.